

QON BOSIMINI ME'YORLOVCHI KIYIK O'TI O'SIMLIGIDAN QURUQ EKSTRAKT OLISH

M.K.Usmonova., N.M.Vaxidova., Sh.Sh.Xusenova., N.R.Umaraliyeva., D.T.Safarova., F.B.Ismailova

Toshkent Farmatsevtika instituti, Toshkent, O'zbekiston

✓ *Rezyume*

Hozirgi paytda o'zining dorivorlik va oziq-ovqat xususiyatlariga ko'ra, madaniy o'simliklar orasida alohida e'tiborga ega. Keyingi yillarda Ozarbayjon, Koreya va Xitoy mamlakatlarida bu o'simlikning ko'plab serhosil, yirik mevali va tikonsiz navlari yaratilgan, ko'chatlarini yetishtirish agrotexnikasi va sanoat plantatsiyalarida o'stirish texnologiyasi ishlab chiqilgan xamda mevalarini qayta ishlash va ulardan turli oziq-ovqat, dorivor mahsulotlar ishlab chiqarish yo'lga qo'yilgan.

Kalit so'zlar: Kiyik o'ti quruq ekstrakti, sifatni nazorat qilish usullari, fizik-kimyoviy ko'rsatkichlar

РАЗРАБОТКА СУХОГО ЭКСТРАКТА ЗИЗИФОРЫ ГИПОТЕНЗИВНОГО ДЕЙСТВИЯ

М.К.Усмонова., Н.М.Вахидова., Ш.Ш.Хусенова., Н.Р.Умаралиева., Д.Т.Сафарова., Ф.Б.Исмаилова

Ташкентский фармацевтический институт, Ташкент, Узбекистан

✓ *Резюме*

В настоящее время он занимает особое место среди культурных растений благодаря своим лечебным и питательным свойствам. В последние годы в Азербайджане, Корее и Китае было создано много высокоурожайных, крупноплодных и без колючих сортов этого растения, разработаны агротехнологии для выращивания рассады и технологии выращивания на промышленных плантациях, начата переработка фруктов и производство различных пищевых и лекарственных продуктов.

Ключевые слова: Сухой экстракт оленьей травы, методы контроля качества, физико-химические показатели

DEVELOPMENT OF A DRY EXTRACT OF ZIZIPHORA OF HYPOTENSIVE ACTION

M.K.Usmonova., N.M.Vakhidova., Sh.Sh.KXusenova., N.R.Umaraliyeva., D.T.Safarova., F.B.Ismailova

Tashkent Pharmaceutical Institute, Tashkent, Uzbekistan

✓ *Resume*

Currently, it occupies a special place among cultivated plants due to its healing and nutritional properties. In recent years, many high-yielding, large-fruited and without prickly varieties of this plant have been created in Azerbaijan, Korea and China, agricultural technologies for growing seedlings and growing technologies on industrial plantations have been developed, fruit processing and the production of various food and medicinal products have begun.

Key words: Deer grass dry extract, quality control methods, physical and chemical indicators

Dolzarbli

Hozirgi kunda keng tarqalgan yurak-qon tomir xastalikliklarini (infarkt, miokard, insult) kelib chiqishini asosiy sabablaridan biri bu organizmda

qon bosimini ortishi bilan bog'liqdir. Shu sababli qon bosimini pasaytiruvchi gipotenziv dori vositalariga bo'lgan talab kun sayin tobora ortib

bormoqda. Turli xil farmakologik guruhlarga kiruvchi sintetik gipotenziv dori vositalari mavjud bo'lib, bular: beta- adadrenoblakatorlar- anaprilin, atenolol, bisoprolol, kalsiy antagonistlari- nifedipin (korinfar), amlodipin (norvask), enalpiril va boshqalar. Xalq tabobatida kiyik o'tlaridan buyrak, yurak, jigar va oshqozon ichak xastaliklarini davolashda ishlatib kelinadi. Ilmiy tabobatda ularning damlamasi yurakning ish faoliyatini yaxshilashda, arterial qon bosimlarini pasaytirishda, hamda peshob haydovchi dori vositasi sifatida keng qo'llaniladi.

Tadqiqot maqsadi. Ma'lumki tabiiy dori vositalarni o'zining bezararliligi va sintetik dori vositalariga nisbatan nojo'ya ta'sirini kamligi bilan ustunlik qiladi. O'zbekiston sharoiti dorivor o'simliklarga boyligini va xalq tabobatida ulardan gipotenziv dori vositasi sifatida foydalanilishini hisobga olib, "kiyik o'tidan quruq ekstrakt olish va ularni standartlab gipotenziv faolligini o'rganish va amaliy tadqiqot olib borish" bitiruv malakaviy ishimning asosiy maqsadi hisoblanadi.

Mahalliy aholi kiyik o'tini ziravor sifatida turli taomlarga qo'shishadi, chunki ularning tarkibida efir moylari, vitaminlar va odam organizmi uchun zarur bo'lgan turli makro va mikro elementlar mavjud.

Material va usullar

Sifatli kiyik o'tining kimyoviy tarkibi, o'simliklar tarkibi juda boy bo'lib, bu unga tabiat davomida, balki yuzaga tabiatiga nafaqat bir-biridan farq turli kasalliklar davolash imkonini beradi. Bugungi kunda ko'plab tadqiqotlar uning kimyoviy tarkibi to'liq oshkor uchun o'simliklar o'tkazildi. Natijada, u Gulbandli o'z ichiga

oladi topilgan: flavonoidlar, alkaloidlar, uchuvchi, mentol, pulegone, bir-pinene, beta-pinene, terpineol, coumarins, yog'li kislotalar, izopulegon, camphene, limoneni, saponinlar, p-cymene, beta-mirsen, yog'li yog'lar, oleyk kislota, palmitik kislota, stearik kislota, linoleik kislota, linoleik kislota. Bundan tashqari, uning tarkibi o'sayotgan sharoitlariga qarab Gulbandli tanin va vitamin C ning aniqlangan mavjudligi ma'lum katta va mikroelementlar, shuningdek muayyan faol fitokimyasallar bor.

10 gr kiyik o'tidan olib ustiga 300 ml distillangan suv qo'shib 1.5 soatga suv hammomiga qo'yamiz (1-ekstratsiya). Filtrlab olganimizdan keyin analiz uchun namuna oldik, qolgan qoldiqqa 150 ml distillangan suv qo'shib 1 soat qo'yamiz va ekstratsiyasini davom ettiramiz. (2-ekstratsiya). Yana filtirlab olganimizdan keyin yana analizga oldik, keyin filtirlab 75 ml distillangan suv qo'shib 30 minutga qo'ydik va undan ham analiz uchun namuna oldik, qolgan qoldiq og'irligi 23 gr qoldi.

Kiyik o'ti quruq ekstrakti Rossiya Federatsiyasining Davlat Farmakopeyasi (GF) talablariga muvofiq quyidagi ko'rsatkichlar bo'yicha standartlashtirildi: tavsifi, chinligi, quritilganda yo'qotilgan og'irlik, og'ir metallar kabi fizik-kimyoviy ko'rsatkichlari.

Tavsifi - Quruq ekstrakti o'ziga xos hidli yumshoq, bir xil va gigroskopik jigarrang kukundir. Ekstrakt suvda va 40%, 70 % etil spirti, boshqa organik erituvchilarda eriydi.

Natija va tahlillar. 1 – analizga olgan idish og'irligi 10.3445, quritishga qo'ygandan keyin 10.4243. Hajm 170 ml

$$10.4243 - 10.3445 = 0.0798$$

$$\frac{170 \times 0.0798}{5} = 2.7132 \text{ gr}$$

$$\frac{2.7132 \times 100}{10} = 27.132 \%$$

2 – analizga olgan idishimizni og'irligi 11.8523 quritgachga qo'yganimizdan keyin og'irligi 11.8731. Hajm 75 ml

$$\begin{aligned} 11.8731 - 11.8523 &= 0.0208 \\ \frac{75 \times 0.0208}{5} &= 0.312 \text{ gr} \\ \frac{0.312 \times 100}{10} &= 3.12 \% \end{aligned}$$

3 – analizga olgan idishimizni og'irligi 10.7519 namunadan solib quritgachga qo'yganimizdan keyin og'irligi 10.7587. Hajm 37 ml

$$10.7587 - 10.7519 = 0.0068$$

$$\frac{75 \times 0.0068}{5} = 0.05032 \text{ gr}$$

$$\frac{0.05032 \times 100}{10} = 0.5032 \%$$

№	Ekstraksiya sharoiti	Xom ashyo, g	Quruq ekstrakt yig'indisi unumi	
			g	%
1.	Kiyik 3 marotaba suvda ekstraksiyasi, t-80-85	10		
2.	Dorivor o'simliklar aralashmasini 40 % etil spirtida ekstraksiyasi, t-55-60 OS, 6 soat davomida	10	7,8	15,6
3.	70% etil spirtida ekstraksiyasi, t-55-60, 6 soat davomida			

Xulosalar

Kiyik o'ti tanaga sovuqqonlik va gripp bilan yaxshi ta'sir ko'rsatadi va tezkor tiklanishiga yordam beradi. O'simlik immunitetini yaxshilaydi, C vitaminining yaxshi qismini ta'minlaydi va antibakterial va antiviral ta'sirga ega. Bundan tashqari, haroratni samarali kamaytirish, bosh og'rig'ini va yo'talni bartaraf etish, birinchi dozadan keyin bemorning holatini sezilarli darajada yaxshilaydi.

Ekstraksiyaning optimal sharoitlarini tanlash maqsadida biz tomondan turli maydalik darajasiga ega bo'lgan xom ashyo bilan tajribalar olib borildi – 2 mm kam (2,0-3,5) va 3,5 mm dan ortiq, bunda optimal kattalik (2,0-3,5) mm hisoblanadi. Shu ma'lumotlar asosida keyingi tadqiqotlarda maydalik darajasi (2,0-3,5) mm bo'lgan xom ashyo qo'llanildi. Kiyik o'ti quruq ekstraktini standartlashda tavsifi, chinligi, quritilganda yo'qotilgan og'irlik, og'ir metallar kabi fizik-kimyoviy ko'rsatkichlarini o'rganildi va ular talab darajasida ekanligi tasdiqlandi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Pavlov N.V. "Dikie poleznie i texnicheskie rasteniya SSSR." – Moskva, 1942. – 68s.
3. Pavlov N.V. "Rastitel'noe sir'e Kazaxstana." – Moskva -Leningrad, IZD. AH SSSR, 1947. – 178 s.
4. Xolmatov X.X., Qosimov A.I. Ruschalotinch-o'zbekcha dorivor o'simliklar lug'ati. -Toshkent, Ibn Sino nashriyoti, 1992. -200b.
5. Xanazarov A.A., Qayimov A.K. "Lesnie resursi Uzbekistana." – Toshkent 1993, NPO «Kibernetika» AN RUZ.-63 s.
6. Usmonova M.K., Vaxidova N.M., Abdurahmonov A.A., Mustafayev U.G'., Zokirova G'Z. "Chilonjiyda mevalarini quruq ekstraktini fizik-kimyoviy ko'rsatkichlarini o'rganish" "Tibbiyotda yangi kun" 2 (30/2) 2020, 250-b
7. Vaxidova N.M., Rizayeva N.M., Jalilov F.S., Usmonova M.K., Mustafayev U.G'., Arifjanova Sh. "Dorivor shalfey fitokompozitsiyasining o'tkir toksikligi va yallig'lanishga qarshi faolligini o'rganish va standartlash" "Tibbiyotda yangi kun" 2 (30/2) 2020, 343-b
8. www.folvarok@mail.ru
9. www.dom.doloto.ru/or.htm
10. www.abcyour-hyalth.com/walnut.html
11. <http://ru.wikipedia.org/wiki/>

Kelib tushgan vaqti 09.10.2021